

Waarom de Via Francigena

door Klaas van der Poel

Geen wonder dat er "vele wegen naar Rome leiden". We moeten ons dus een beetje beperken. We willen het hebben over wegen die naar Rome lopen vanuit de landen aan de Noordzee en vanuit het Frankenland, de wegen dus die lopen "tussen Keulen en Parijs". Ook dan zijn er nog vele mogelijkheden: door Duitsland, door Frankrijk, ten westen of ten oosten van de Apennijnen. Van al die wegen kiezen we er één: de Via Francigena (klemtoon op de i). Francigena wil zeggen: van de Franken, de weg dus die de Franken namen. Volgens de Italianen begint die weg in Noord Italië, in de buurt van Aosta. Anderen laten de Via Francigena beginnen in Engeland, vanwaar een beroemde bisschop in het jaar 990 Rome bezocht.

Wat ons betreft loopt de Via Francigena vanuit Nederland naar Noord Frankrijk. Daar pikken we de weg op die vanaf Canterbury komt en lopen we, linea recta, via de Grote St. Bernard en via Toscane naar Rome. Het is een rechte, historische, klassieke weg. Van Nederland uit ruim 1900 kilometer, vol historie, schoonheden en uitdagingen.

De Via Francigena als pelgrimsweg

Pelgrimeren hoort bij het christelijke geloof, net zoals gebeden erbij horen. Pelgrimeren hoort trouwens ook bij andere grote religies, denk aan de hadj van de moslims. In de middeleeuwen waren er in de christelijke traditie drie grote pelgrimsroutes: naar Jeruzalem, naar Santiago de Compostella en naar Rome. Jeruzalem, voor het heilig graf en de andere heilige plaatsen van Christus; Santiago, voor het graf van de apostel Jacobus; Rome, voor het graf van de apostelen Petrus en Paulus en nog veel meer heiligen.

Grote groepen mensen trokken daarop af - om boete te doen, om gunsten te vragen en om uiting te geven aan hun devotie. Ter onderscheiding droegen pelgrims naar Jeruzalem daarbij een palmtak, die naar Santiago een schelp en die naar Rome twee gekruiste sleutels. Verder moesten kerkelijke functionarissen (zoals Maarten Luther), ook wel eens in Rome zijn omdat dat nu eenmaal het centrum van de Christenheid was. In de middeleeuwen vonden dat soort reizen plaats met de toen beschikbare middelen, dus soms te paard, maar meestal te voet.

Zo is de weg vanuit onze streken naar Rome innig verbonden geraakt met pelgrims: mensen die, gedreven door een vuur en een visie, te voet, de afstand naar Rome aflegden en vervolgens, vol goede voornemens, weer terugkeerden naar hun haardsteden in het kille Noorden. Hoeveel zijn het er geweest? Wie zal het weten. In de tijdspanne van zo'n 15 eeuwen echter zeker vele, vele miljoenen. Bijna zeker was er minstens één van je eigen voorouders bij. Die mensen gingen meestal op weg zonder kaart en zonder geld, vertrouwend op hun medemensen. Ze lieten langs hun pelgrimsweg heel wat sporen na die ook nu nog getuigen van hun idealen.

De Via Francigena als een historische en culturele weg

Reizend van de rand van de Noordzee in de richting van Reims kom je langs plaatsen als Schiedam (van Liduina) en Brielle (van de martelaren) en over de dammen en dijken van Zeeland. Je verlaat Nederland bij Hulst, waar koning Leo de vos Reinaert voor straf op

pelgrimstocht stuurde. Vandaar door Vlaanderen langs Gent en Antwerpen, tot Mons in Henegouwen, waar prinses Waltruud in een mooie gothische kerk begraven ligt.

Noord Frankrijk toont je de memento's van de Eerste Wereldoorlog, maar ook in ieder dorp een vesting-kerkje uit de veertiende eeuw. Reims loop je binnen via een duidelijke Romeinse heirweg, kaarsrecht door het landschap. Reims is een centrum en het centrum van Reims is de kathedraal, maar historisch niet minder belangrijk is de St Remi waar Clovis (Clodewik) werd gedoopt. Als je vanuit Reims in de richting van Rome gaat, loop je vanzelf weer over zo'n Romeinse legerweg, kilometers ver door het land.

Dan door de heuvels van de Bourgogne, langs Clairvaux, waar Bernhard de kruistochten predikte. Vervolgens door Franche Comté, de heuvels en dalen van de Jura tot aan het meer van Geneve. Dan heb je de Alpen al in zicht en volg je, door het dal van de Rhone, Napoleon, die in 1800 Italië binnenviel over de Grote St. Bernhard pas. Op de top van die pas word je als pelgrim gastvrij ontvangen in het hospitium gebouwd in 1041 door Bernhard van Menton.

Vandaar duikt de weg de Vallée d'Aosta in, waar bruggen, kastelen en wegen de inspanningen van de Romeinen en later de Savoyes duidelijk markeren. In de Po-vlakte slaat de moderne industriële wereld duidelijk toe, maar de wegen hebben nog namen uit de tijd van de Romeinse keizers: de Via Aemilia en verderop in Toscane de Via Cassia. Er komen nog een paar absolute hoogtepunten: de Cisa pas, Lucca, San Gimignano en Siena. Vooral in Italië hebben de pelgrims (en hun verzorgers) vele, vele kerken, kapellen en andere bouwsels achtergelaten, meestal rijk versierd met beeldhouwwerk, mozaïeken en schilderijen. Met verve beschreven in de boeken van Rein Bloem en Luc de Voldere (zie literatuurlijst).

Voorgangers

De historie vertelt over vele beroemde voorgangers op deze wegen: St. Willibrord, de eerste bisschop van Utrecht (658 – 739) reisde tweemaal op en neer. Karel de Grote liet zich in 800 in Rome tot keizer kronen. In het jaar 990 reisde bisschop Siegeric vanuit Engeland naar Rome en werd daar door de paus tot bisschop van Canterbury gewijd. Hij hield een nauwkeurig journaal bij van zijn terugreis, die hij aflegde in 79 dagmarsen. De steden en rivieren die hij doortrok zijn vandaag nog allemaal goed herkenbaar. Zijn traject houden we daarom aan als de klassieke Via Francigena. Zijn journaal is bewaard in het British Museum in London en is het oudste gedetailleerde verslag van een pelgrimsreis in Europa.

Uit de middeleeuwen zijn verder reisverslagen bekend van Nicolaas van Munkathvera, die in 1154 van IJsland naar Rome reisde. Hij volgde de Hanze steden, o.a. Deventer en Zutphen en sloot ergens in Bourgondië aan op de Via Francigena. Philippe II August, koning van Frankrijk keerde via Rome terug van de derde kruistocht in 1191 en beschreef zijn route die voor een deel de Via Francigena volgde. Ongetwijfeld gingen nog vele pelgrims en kooplui en avonturiers in de middeleeuwen dezelfde weg, terwijl de andere grote passen over de Alpen, de Gotthard en de Brenner langzaam aan belang wonnen.

Dan is het een tijd stil, maar in 1994 roept de raad van Europa de Via Francigena uit tot Itinerario Culturale Europeo, één van de historische wegen van Europa, net als de befaamde Camino naar Santiago de Compostella. Een groep Italianen heeft de weg in 1999 gelopen en er een prachtig boek over geproduceerd: La Via Francigena – Camina Europea –1, door G. Corbellini en L. Grazioli. (zie literatuurlijst).

Het landschap

De Via Francigena is geen saaie weg, zelfs als je de geschiedenis niet zo goed kent. Je komt door vijf landen en drie taalgebieden, drie bergruggen (Jura, Alpen en Apennijnen) en ongetelde heuvels, dalen en rivieren.

Er zijn wat flinke steden, zoals Reims, Besancon, Lausanne en Siena, maar verder is er voornamelijk het landschap met steeds weer andere karakteristieken: de Zeeuwse stromen, de wijngaarden van de Champagne, de watervallen van de Jura en dan natuurlijk de Alpen en de heuvels van Toscane. Sommige stukken zijn weids en verlaten, zoals de velden van Noord Frankrijk; andere druk en bewoond, zoals Vlaanderen en de Vallée d'Aosta.

Meestal is het grote verkeer heel goed te vermijden en waar je daar toch in terecht komt is er ook wel openbaar vervoer om je er weer uit te helpen. Duur en goedkoop: in alle stadjes van enige omvang kun je wel overnachten, soms zelfs in grote luxe. Maar vaak zijn er ook aardige lokale tavernes, chambres d'hôte of een onverwacht onderdak bij iemand die wel bereid is een arme pelgrim te helpen. En er zijn natuurlijk overal kerken en kerkjes, soms van een juichende pracht en praal, en soms gewoon een huisje voor een heilige die je nog niet kende.

De Via Francigena als uitdaging

De Via Francigena is voor de pelgrim te voet zeker geen platgetreden baan. Een behoorlijke routebeschrijving bestaat er eigenlijk (nog) niet van en refugio's zoals die langs de Camino de Santiago voorkomen zijn er niet. Je moet dus zelf je weg maar vinden, naar je eigen smaak: hier en daar over GR's en voetpaden, maar onvermijdelijk ook stukken over het asfalt. Boven de Alpen is dat geen groot probleem, want er zijn gedetailleerde kaarten, veel rustige landweggetjes en het land is meestal dun bevolkt. In Italië is dat wat anders: er zijn weinig betrouwbare en gedetailleerde kaarten en de wegen zitten vol met auto's. Dat betekent dus: zoeken, vragen en proberen en zo nu en dan een stukje terug of overslaan. Maar je gaat er komen, want de mensen gaan je helpen. Het helpt meestal om duidelijk te maken dat je pelgrim bent op weg naar St. Pieter. En soms moet je wel eens wat extra tijd nemen om uit te leggen dat je echt gaat lopen en dus de volgende stad die avond niet meer gaat halen en de autoweg geen goed idee vindt.

Verder is 1900 km natuurlijk een heel eind: met 30 km gemiddeld toch meer dan 2 maanden. Maar je kunt de tocht natuurlijk in etappes breken. Verder zijn de Alpen nogal steil en hoog: de Grote St. Bernhard is 2473 m en die is in het winterseizoen te voet niet begaanbaar. En het weer in Europa is echt Europees: van alles wat.

Maar als je het einde haalt staat je een fraai certificaat te wachten, uitgereikt door de kapelaan van de St. Pieter, in de sacristie. Je moet dan natuurlijk wel trouw je boekje hebben laten stempelen, maar vooral de Italiaanse pastoors zijn daar wel op aanspreekbaar en het is een goede basis voor een praatje. Je aankomst in de St. Pieter zal verder zeker overweldigend zijn, al was alleen maar omdat dat nu eenmaal een overweldigende kerk is. In de St. Pieter is ook een prachtig beeld van Petrus waarvan je de teen kunt kussen en in de crypte is het graf van diezelfde Petrus, vriend en metgezel van Christus. Dan is er nog een paus, maar die krijg je waarschijnlijk niet te zien, en zijn er nog zo'n 300 kerken en een heleboel oudheden, maar om die allemaal te bekijken, dat is pas een echte uitdaging.

Recente ervaringen

Ma noi siamo pellegrini, como voi siete (wij zijn maar pelgrims, net als u) – zegt Dante ergens. De Via Francigena is nog lang niet zo'n goed beschreven en georganiseerde – en drukke – pelgrimsweg als de Camino de Santiago. Er is inmiddels wel een Association International Via Francigena (AIVF) te vinden op www.francigena-international.org. En sinds kort is er natuurlijk de Vereniging Pelgrimswegen naar Rome. Het doel van deze laatste vereniging is om Nederlandse pelgrims (te voet en per fiets) te helpen hun weg naar Rome te vinden. U vindt hiervoor al een heleboel informatie op deze site, nog beter is als u snel lid wordt. De VPR stelt aan haar leden bijvoorbeeld een pelgrimspaspoort (stempelboekje) ter beschikking, op vertoon waarvan men in de sacristie van de St. Pieter een Testimonium uitgereikt krijgt.